

אברהם ברטורא : בית־ספר לא הרחק מן הגבול (ב)

ט"ז באדר ב

מתפתחים תנאים שרביים — זוהי אזעקה: בימיר־שרב מתרחשים הרבה דברים לא טובים. יש לעמוד על המשמר.

דובי מה' חזר לפיתה — הוא נפגע לפני הפורים בבעיטת בטן. חששנו לו. נתגבר. גם משה מ. מב' חזר ותחבושת לראשו. הפגיעה היתה חמורה פחות משחששנו. האחות מספרת לי כי אלי מ. שהפיל את משה מן המיתח (בעת ביקור המפקח), ניסה לפני שנה לתלות ילד: הִדְלָה אחד הענפים מאילן בחצר. שלא בשעת ההפסקה. קשר את חברו אל הענף, והעיף אותו למעלה. למולם של השנים, נשבר הענף בטרם יגיע לגובה הדרוש.

בדיקה בממלכת בית־הספר מראה כי רק ארבע זוגיות של חלונות נשברו בימי הפגרה.

כ באדר ב

כנס המקהלות בימק"א. בית־ספרנו עושה רושם נאה בהופעתו. דאי יזכה במקום מכובד.

להרצאתה של הפסיכולוגית ה. בערב לפני הורי הכיתות ז—ח (על "בעיות הילד המתבגר") באו בסך־הכל 5 הורים, מלבד רופאת בית־הספר ומורה אחד. דחינו את ההרצאה ליום ה' הבא.

כ"א באדר ב

ליקא מ' שוב התפרע. גם בכיתה וגם בשיעור למלאכה. הפעם בא מיד, כשנשלח עלידי מורתו. הבטיח לא להפריע עוד.

נקודת־התורפה של ליקא היא אביו, שלפני כמה שנים שלח יד בנפשו. הילדים יודעים על כך, וכשהם מדברים על כך באזני חברים (והם עושים זאת בהנאה רבה) הילד יוצא מגדרו ומשתולל. אני מנסה לחסן אותו מפני פגיעות אפשריות אלו. הוא נכון למדי אך התסביך הוא עמוק, ועוד נכוננו לנו צרות רבות. בשיחותי אתו מתעורר בי הרושם כי אם נוכל להטיל עליו תפקיד של כבוד בבית־הספר, שייחד אותו מבין חבריו, נמצא לו תיקון. אולי נמנה אותו חצוצרן במיפקדים?

נידס מג', זה שניסה לפני כמה שבועות לחנוק את חברתו על שרשמה אותו ברשימת המצטיינים, בא היום לבית־הספר כשידייו חבושות. לשאלתה של המורה השיב: לפני החג העירה המורה בפיתה כי הילד לא הראה בזמן האחרון חריצות יתירה. אחת הילדות סיפרה על כך בבית נידס. כעונש על כך העביר אבי הילד את ידי בנו

בלהבת הפרימוס הבורע, האם "טיפלה" אחר-כך בתמיסת-יוד באצבעות החרוכות. עכשיו מובן לי מדוע הגיב הילד בפעולת חניקה כאשר נרשם עלידי שכנתו. בתנאים כאלה מוטב לו לילד שלא יירשם בשום רשימה, לא של מפריעים ולא של מצטיינים, מוטב לו להישאר בצל ולא להתבלט. ומחנכת שיש לה ענין עם ילדים ועם הורים מסוג זה הריהי כמרקדת על חבל. אני מתחיל להעריץ את המורים והמורות שלנו.

כ"ב באדר ב

בהפסקה הקיפוני היום בנות ח', משהו מטריד אותן. הן קראו בעתון מעשה בבחור שנהפך לבחורה על-ידי גיתוחים פלאסטיים. קודם היה רס"פ, ועכשיו (התצלום בעתון הראה זאת בפירושו!) הרי זו בחורה בשמלת-כלולות עם מחשוף. הבנות רוצות לדעת פרטים רבים ככל האפשר על הנושא. אם הדבר הוא אפשרי — איך עושים זאת, למי צריך לפנות, האם זה עולה ביוקר, אף אחת אינה שואלת לשם מה עושים דבר כזה. אך אחת מן הבנות אינה יכולה לכמוס את שמעסיק אותה, והיא מפטירה: "את, כמה אני מקנאת בגברים! — — —"

כ"ג באדר ב

המורה מה' מספרת: הילדים נתבקשו למסור בכתב תוכן של סיפור ולקשט בציורים את הסיפור, אחת הילדות ציירה פרימוס במקום תרמוס. בדיחה? מקרה? מה אומר תרמוס לילדה בת עשר, שעוד תשעה אחים ואחיות לה בבית, עם הורים שאינם יודעים עברית וספק אם הם יודעים בכלל לקרוא ולכתוב — מה אומר לה תרמוס? פרימוס — זהו מושג של ממש. הערב נתקיימה הרצאתה של הפסיכולוגית, היו כשלושים-וחמישה הורים — לאחר שחייבנו את כל ההורים, באמצעות חוזר, לאשר את בואם או לכתוב לנו את סיבת אי-בואם. כשליש מן ההורים לא יכלו לכתוב (אינם יודעים כתוב); דרשנו כי הבנים והבנות יכתבו את דברי הוריהם ויחתמו בשמם. אני מתחיל לפקפק אם זו דרך הוגנת ונבונה. אנו מאלצים את ההורים להיזקק לעזרת ילדיהם ולהשפיל עצמם לפניהם. האין אנו מסייעים לעירעור היחסים הטבעיים שבין הורים ליוצאי-חלציהם? והרי זה מעגל-קסמים: ההורים דורשים מילדיהם צייתנות, בתוקף עליונותם; עם התערערות הסמכות, פוחתת הצייתנות, מתרבות ההפרעות — ואז אנו דורשים מן הבית שיעזור לנו להתגבר על בעיות המשמעת בבית-הספר. הבית, כיצד הוא נענה לדרישתנו זו? כל עוד הילדים בגיל המלקות, לוקים (והעברת האצבעות באש אינה האפשרות היחידה, ומקרה זה אינו מקרה יחיד!), התגובה: אותם ילדים הלוקים בבית באכזריות נפרעים מחבריהם החלשים מהם (לא רק במעשי חניקה ותליה, אך גם במעשים כאלה), ואף ממוריהם. וכאשר הילדים גדלים — כבר בכיתות ד' וח' יש נערים ונערות העולים על הורים בשיעור-קומה, פיזית ורוחנית — נעשות הבעיות קשות-מנשוא.

כ"ז באדר ב

סלים (כיתה ז') רוצה ללכת לקיבוץ. הוא גבה-קומה — כשהוטרס מפתות א' וב' רוצים ממנו משהו (הם אוהבים אותו ומסובבים אותו תמיד) עליהם לטפס על סולם כדי שיתן את דעתו עליהם ויראה אותם — וטוב-לב, אך עצבני מאד ותפיסתו כשל תינוק בן-יומו. בכיתה אין הוא משתתף השתתפות פעילה בלימודים — המתרחש בפיתה פשוט אינו נוגע אליו; גם המסגרת של הכיתה אינה קיימת לגביו. דיבורו מחיר כשל מכונת-יריה, והוא מדבר כל-אימת שעולה משהו על דעתו. יש מורים שאינם משלימים עם דרך זו. או שאינם מבינים את סלים; וכשמורה כזה גוזף בו, הוא פוקח שתי עיניו לרווחה ופיו מביע תמיהה גדולה: "מה?" כלומר: מה אתם רוצים ממני? וכי מה עשיתי? רק דיברתי, וצורך היה לי לדבר — אינני מבין אתכם.

ובכן, הוא רוצה לקיבוץ — נמאס עליו. נמאס עליו בית-הספר, שבו אין מבינים אותו, ונמאס עליו הבית, שבו אין הוא מוצא עוד את מקומו, ונמאס עליו הרחוב עם החברים. עד עכשיו עוד היה חי בשלנה יחסית. סגור בתוך עצמו, לא הפריע לאיש, העולם הפריע לו רק במעט. אך לפחות שלם היה עם עצמו. עכשיו הופרה השלנה. שוב אינו מוצא את מקומו. משהו מציק לו בפנימו, ואין הוא מבין עוד את עצמו. אך שמע הקיבוץ הגיע אליו — לא מן העתון חלילה, או משידור (שני אלה אינם קיימים לגביו): משהו סיפר פעם על משהו שנטרד מן הבית, וכדי שלא ליפול בידי המשטרה (מסתבר שנתן יד לחבורה שסרחה) — הלך לקיבוץ, והלה סיפר אחר-כך נסיים-נפלאות: כל אחד עושה מה שהוא רוצה, עובדים ומשתכרים, יש בנים ובנות, איש אינו מתעניין בכ יותר מדי, וכיוצא באלה...

ואבא אינו מסכים. על כן הוא בא אלי, שאני אומץ את אבא ואשפיע עליו שישלחנו לקיבוץ.

אני מזמין את האב לשיחה, ואנו תוהים שנינו: מה עושים בנער כזה? בסך-הכל הוא עכשיו בן שלש-עשרה וחצי. מאומה לא למד, בקושי הוא חותם את שמו (ואינו מוגבל מבחינה אינטלקטואלית; הבדיקות הוכיחו שהוא "מעל לגבול"), בקושי הוא קורא את ה"סטאלאג"ים (ספק אם הוא מבין אף אותם) — לעבודה עדיין אינו מוכשר, לשום מלאכה אינו נוטה. לתת לו להמשיך עוד שנה ולגמור את בית-הספר היסודי? — מה תועלת תצמח לו מזה ואין הוא אלא תופס מקום בכיתה, שהדחיסות בה היא למעלה מכוח-סבלם של המורים.

אנו מחליטים להשאיר אותו. חוק-הינוך-חובה איננו רק חובה — הוא גם זכות לגבי נפש עלובה זו. ואני מחליט לקרבו אלי יותר ולנסות "להדליק". היעלה הדבר בידי? ומה בעיות תצמחנה לנו מזה?

כ"ח באדר ב

המורה מ' מועיקה אותי: ערוד מתחצף ומתמרד. המורה ציונה עליו להביא את אמו לשיתה — הוא מסרב.

ציבי מ' מתמרד על מורו. ציבי הוא אחד ה"כוכבים" של הכיתה, אחד המעטים שהמורים רואים בהם ברכה בעמלם: לומד, חושב, קולט, והוא מאלה המאפשרים למורים להחזיק מעמד בכיתה בלי להתיאש. אבל הוא קשה: כופר בכל מוסכמות, לא רק בענייני משמעת וסדר אלא גם בענייני לימוד. אתה (כלומר המורה) אומר כך — ושמא אין זה כך? וגישה בת-חורין זו היא שרשית, עמוקה ומקיפה — לא רק בעברית ובהיסטוריה, בגיאוגרפיה ובטבע; גם באנגלית ובחשבון. הוא מוציא את המורים מפליהם. הגיון מטורף יש לו, וצורך לו להתווכח — לא כדי להשתכנע אלא כדי לשכנע שהכל טועים — הכל: המורה, הספר, משרד-החינוך, אפילו העתון — ורק הוא צודק והכל חייבים לקבל את דעתו.

משהטריד את המורה יותר מדי (הרי אין ציבי יחיד בכיתה, וכל אחד בה בתוקף בעיה, ואף המורה אינו אלא בשר-ודם, על בעיותיו המקצועיות והאישיות), והמורה צוית עליו לצאת, כי הפרעתו עברה את הגבול — הריחו מסרב. עשה המורה מה שלא היה צריך לעשות — הניח להתנגשות שתתחדד עד לחודה של חרב. עכשיו הרי זו בעיה של "יוקרה": "או ציבי — או המורה", והמנהל נדרש לחתוך.

לחתוך, באולר פגום וזעיר (הסמכות העליונה-כביכול של מנהל בית-הספר), קרניי פלדה של איש ושל ילד?

וכאן אין בית שיעזור. האב אינו קיים, זה שנים. האם — שבקושי היא מפרנסת את עצמה ואת פרי-בטנה — מתבטלת, זה שנים, מפני קיר-הפלדה שגידלה. אני מנסה תחילה את מזלי אצל המורה. "לא", הוא אומר, "הפעם לא" ואני יודע: אמירתו אמירה. באין ברירה, מנסה אני דבר אל בעל-הדברים. אך זה — מעולם לא היתה בו אף טיפה של רוך, אף קורט הומור, אני מנסה לדובבו, לשווא. הוא מדבר לכשירצה, מתוך יומתו שלו, כאשר השעה והענין מניעים אותו לכך. על-פי הזמנה — אין לו מה לומר, ואין כל סיכוי בכך שאדבר אליו — אני מנסה לבנות בנין של הגיון, מומחש ומשובץ דוגמות מן הקרוב לו, וכאשר אני מגיע למסקנה — אין הוא אלא חונר לראשיתו, כאילו לא דיברת ולא-כלום.

אני מהרהר: שמא כדאי לנסות ולהעבירו לפנימיה למחוננים (יש מוסד כזה); אפשר שם ימצא את תיקונו, כשיעמיסו עליו ויפתחו לפניו אפקים שאין בידנו לפתחם? אני בוחנן, ידיעותיו מדהימות בנמיכות הרמה. אין סיכוי.

הבעיה תובעת את פתרונה המידי. אני זוכר שבכיתה זו עדיין תלויה-ועומדת פרשה אחרת — החדר שנחסם, ולא נמצא החוסם; יש נחשד אך המואשם מכחיש, ואין עדים ("אסור להלשין"). ובלבי הרגשה שהנחשד אמנם שותף לעבירה אך לא היוזם והמבצע העיקרי.

עלי לאחוז את השור בקרניו, ואני מעביר את השיחה לאותו ענין. הוא אינו נלכד בקלות, ומגיב מיד, באין כל מעצור, כדרכו:

"אנחנו עוסקים במחלוקת זו שבין המורה וביני — ואתה מנסה להסיחני לענין החסימה?"

בכל־זאת עלי לנסות. אני לויבש את האצטלה הרמה ומשיב בפה רך אך בהחלטיות — אפילו הוא אינו יכול להתעלם מן הטון שאינו מניח שום מקום להתנגדות: "אין שום מחלוקת בינך ובין המורה. המורה צויה עליך לצאת, היה עליך לציית. מכיון שלא עשית זאת, תישאר יומיים בבית ולא תבוא לבית־הספר — גם אם אתה סבור שאתה צודק לעצם הענין. אצלנו יש משמעת. וכל תלמיד, גם אתה בכלל זה, שומר על כבוד המורה. ובנוגע לענין החסימה, עוד אשוב לשוחח אתך — חשובה לי דעתך על הענין".

הוא מציית. בסיבוב הראשון ידי על העליונה. בשובו אני מנצל הזדמנות של שעה חלולה ותופס את הכיתה. תחילה מלים ספורות. כלליות. על ענין "ההלשנה" והחובה להעיד. הכיתה דוממת. עדיין אינם יודעים אל מה בדיוק מכוונים הדברים, אך ארשת־פניהם אומרת: "הענין מסריח". גמרתי את דברי — ואין תגובה. פונת אני אל ציבי: "מה דעתך?"

עדיין לא נדלק. הוא משיב, על־פי השיגרה: "אני לא מבין את השאלה".

"מה דעתך — איך מתישבת החובה להעיד בכל מקרה של מעשה חטא ופשע עם התביעה, שאותה אנו שומעים לעתים קרובות כל־כך, 'שלא להלשין'?" עדיין הוא מנסה להתחמק: "אני לא יודע".

"אתה מודה: יש כאן סתירה. כן או לא?" "כן. נראה שיש סתירה. או שמלשינים, או שמעידים". לא אתן לו עוד להתחמק.

"יש לך תנ"ך? פתח ספר ויקרא, פרק ה — קרא את הפסוק הראשון?" "ונפש כי תחטא, ושמעה קול אלה — מה זה קול אלה?" "שבועה שיש עמה קללה — המשך, ההמשך הוא עיקר!" "והוא עד או ראה או ידע — אם לא יגיד, ונשא עוונו".

"הרי שאדם נעשה שותף לפשע, אם הוא עד לו ומעלים עדותו — — —" "כן, המורה גם אמר לנו: העם הגרמני נושא גם הוא באחריות על הפשעים שעשו הנאצים משום שהתעלמו מהם — אבל אז אני לא מבין: מה פירוש אסור להלשין?" הכיתה כולה מתעוררת, עיקר מקודש עומד להתערער — ואיך ייתכן? אני מנסה לישב את הסתירה:

"אסור להלשין על אדם הנרדף ללא חטא על־ידי מי שתקיף ממנו, ולהסגירו על־ידי כך לפגיעה. אך כל הרואה או יודע מעשה עבירה, מעשה פשע שנעשה, חייב להעיד כדי להביא את העברין לדין־צדק, וכל הרואה או יודע ואינו מגיד — נושא בעונו. הנה אירע בכיתתכם מעשה עבירה — מישחו חסם את החדר והביא לידי הפרת סדר ומשמעת — ואחם יודעים ואינם מגידים, הרי כולכם נושאים בעוון הזה, ושום דבר לא ינקה אתכם ממנו".

שתיקה כבדה. איש אינו מעז להסיק את המסקנה — לא לכאן ולא לכאן.

שוב פונה אני אל ציבי:

"אין לך מה לומר?"

הוא נתפס:

"יש לי, אבל —"

"אבל? אתה פוחד."

"כן, ירביצו לי."

שוב ידי על העליונה. ואני אוסף את הנצחון ביד בטוחה:

"זה מספיק לי, ציבי. עם פחדנים אין לי מה לדבר — תנו לחברייכם, העושים מעשים

רעים ורודים בכם באיומים ובמכות, להשתלט עליכם. כבוד הכיתה ירד בעיני —

אתם רשאים לצאת."

וציבי מקבל עליו את העול:

"המנהל, אני מוכן להעיד — אבל אני רוצה שתדאג לכך שלא ירביצו לי."

"אינני מוכן לדאוג לכך, אין אתם בכיתה א או ב — אתם בכיתה ז. אם אין בכם

היודעים לשמור על הכיתה מפני השתלטות שנים־שלושה שוטים, הגורמים רעה

לבית־הספר ולכיתה, צר לי עליכם."

"טוב, אני אומר לך, אחר־כך, בחדר שלך — —"

"הו, לא! אין בינינו סודות. כאן, בנוכחות כל הכיתה, בנוכחות אלה שעשו את

הדבר — שיכחישו או שידודו."

מוטב. גמרנו את ענין החסימה. אך מה הלאה? ציבי — עודנו ציבי.

א בניסן

50 תלמידים מקבלים בתעודת־השליש הערות על התנהגות לא טובה — 50 מבין

500. עשרה אחוזים. אחוז גבוה? אחוז נמוך?

בבדיקה מפורטת מתברר לי כי החמישים הללו הם גם כולם, ללא יוצא־מן־הכלל,

פרובלמתיים, "בעייתיים" — הבית הרוסי, העוני, הלשון, רמת־השכלה־תרבות

נמוכה, אחים־ואחיות שיצאו לתרבות רעה. עשרת האחוזים הללו הם גם המטביעים

את חותמם על בית־הספר, והם המכתיבים לבית־הספר את מלאכת־יומו, כוחה של

חזית במלחמה נמדד עליפי נקודת־התורפה שלה.

ד בניסן

ששה מתוך שלושים תלמידי ח הצליחו בסקר — עשרים אחוז. הרבה? מעט? איך

נדאג, במה נעזור לשמונים האחוזים? מה נעשה בשליש הפיתה ששיבתם בבית?

הספר משך שמונה שנים היתה "ללא הועיל" — סתם ישיבה, בלא שידבק בהם

מאום מכל התורה שהורבצה? איך נעזור למחצית האחרת, הפושרת? לבנים,

שבקומתם כבר עלו על הוריהם, ואולי אף ב"השכלתם" — אך עדיין הם תינוקות:

לבנות — שמוזנן הרוחני נשאב משבועונים מסוימים שהכילות והפורנוגרפיה הן

עיקר כחם, ומן ה"סטאלאג"ים למאותיהם? בעוד שנה ימלאו את חצות השכונה

ואת חוצות העיר — אלה במכנסי־ג'ינס, בחולצות צעקניות ובחצי ליטר ברילנטין על הראש, ואלה בתסרוקות אֵלֶּה מִישֶׁתִּהִי־אז־במודה, ונראה אותם אז זוגות־זוגות, או בלהקות רעשניות, חוסמות את המדרכות, או ממלאות את בתי־הקולנוע המולה וקליפות־גרעינים.

הטובים שבהם. והבעיתיים? יצטרפו אל קודמיהם — בפריצות אל קיוסקים, אל בתי־ספר, ובסחיבה מקופות־קולנוע ומקרונות־רכבת...

ה בניסן

שקט היום בבית־הספר. כבר אמר מִישֶׁה, דרך בדיחות: מה־יפה בית־הספר כשאין בו ילדים...

העירייה הפתיעה אותנו: שלחה פועלים, שהתחילו להתקין את הגדר. התערבותו של נשי ועד־ההורים עשתה אפוא פרי.

גידעו את השיחים, יישרו את המסלול והתחילו להניח את התשתית. יהי רצון שסיומת של המלאכה יהיה מהיר מפתחתה.

לעומת זאת נכשלנו כשלון חרוץ בענין הלוחות.

וזה מעשה הלוחות.

מטעמי חסכון (מִן־הסתם) מותקנים לוחות הפיתות בכל הארץ מעץ לבד, במסגרת של עץ קשה. מורחים את הלוח בראשית השנה בצבע שחור מבריק, ובבוא הילדים עם פתיחת בית־הספר הם נהנים ממראה הלוח המבריק — אך כבר אחרי חג־הסוכות מתכסה הלוח שכבה אפורה שאין להסירה, לא בספוג לח ולא במטלית יבשה. עוברים עוד כמה שבועות והלוח מעלה קשקשים, ומעט לאחר־מכן הוא מתקלף והולך. נראה שהעץ הלבד אינו עומד בפני תמורות האקלים: בפנים הארץ — החום, היובש והקרה, ובאזור החוף — הלחות והחום. פעמיים בשנה רשאי בית־הספר, על חשבון הרשות המקומית, לשוב ולצבוע את הלוחות — אך מה תועלת יש בצביעה השחורה, המבריקה, אם הלוח מקושקש ומקולף? המורה טורח לחרוט בגיר על הלוח — אם הגיר רך הרי הוא מתפורר בכתיבה, אם הוא קשה הריהו נשבר; בִּין־כה־זכה מלאה הרצפה שלפני הלוח בדלי־גיר ואבקת־גיר, החתיכות נעלמות בכל הפסקה בכיסי התלמידים — והשָׁרֵת קובל בלי הרף באוגי המנהל: "הגיר נאכל בכמויות עצומות!" מגרעת נוספת היא התאורה בלתי־הנבונה. רוב בתי־הספר שלנו מאוכסנים בבתים שלא הוקמו לתכליתם, ואף באשר לבניינים החדשים — מסתבר שאין אנו טובלים מעודף ארדיכלי־פנים מיוחדים לבנייני בתי־ספר. הילדים, בין אלה היושבים על הספסלים האחוריים ובין אלה היושבים בצדי החדר, מתקשים לראות את הנכתב על הלוח, הם מוטרדים ומטרידים, והמשמעת לוקה.

תיקון שתיים מן המגרעות — החלפת העץ הלבד בעץ עבה ורך, והתקנת תאורה נאותה — אינם בידי מנהל בית־ספר; דבר זה כרוך בתוצאות שאינן לפי כוחו. אך החלפת הצבע השחור־המבריק בצבע ירוק, הנוח יותר לעין, אינה ענין שבממון.

פניתי בראשית השנה למחלקת־החינוך של העיריה בבקשה לשלוח ולצבוע את לוחותינו בצבע ירוק. כעבור כמה שבועות קיבלתי תשובה: משרד־החינוך־והתרבות הורה לצבוע את הלוחות בשחור דווקא. פניתי אל משרד־החינוך־והתרבות וביקשתי לשוב ולעיין בבעיה ולתת את ההוראות המתאימות. כעבור כמה שבועות קיבלתי תשובה: משרד־החינוך־והתרבות הורה בשעתו לצבוע את הלוחות בשחור או בירוק. חזרתי ופניתי לעיריה, ושוב כעבור מספר שבועות קיבלתי את התשובה הלאקונית: "אנו צובעים את הלוחות בשחור בלבד". נכנעתי. ביקשתי שישלחו לנו אדם שיצבע את הלוחות, ולו בשחור. שוב עברו כמה שבועות עד שקיבלנו את התשובה: בימיהפגרה, כאשר יצבעו בכל בתי־הספר, יבואו לצבוע גם אצלכם. שוב הפעלתי את הגבירות שלי, נציגות ועד־ההורים — ושוב נחלנו הצלחה: בא אדם מיוחד מטעם מחלקת־החינוך, לבדוק את הלוחות. עבר בכל החדרים והודה אחר־כך: אכן, הלוחות טעונים צביעה, והם גם מקולפים. אך כאיש־משק אחראי ביקש להוליכו אל עליית־הגג, למחסן הגרוטות של בית־הספר. שם מצא, לדבריו, מספר לוחות שאפשר להחליפם ולשימם במקום בלתי־הכשירים. שמחתי לתוצאה חיובית זו. כעבור עוד כמה שבועות בא פועל והחליף את הלוחות — והרי אלה החדשים גרועים מן המוחלפים... יעצתי למורים, ה"מורידים לי את הראש" בשל הלוחות: שיכחו על קיומו של לוח בכיתה!

ואני — גדולה למדתי: עם מנגנון פקידותי אין להיאבק על חריגה מן השיגרה. אתה חוסך מעצמך טרדה ורוגז, ממזכיריך כתיבת מכתבים רבים, מקופת בית־הספר הוצאות רבות לטלפון ולבולים, ואתה נשאר אדם מן היישוב ואינך "נדנדן". אך מניין יימצא הכוח לשלנה כזאת?

כ"ה בניסן

בית־הספר עוד עומד על תלו. חוץ מכמה חלונות שבורים, הגדר לא הושלמה. הספיקו להתקין את התשתית ולקבוע את העמידים. הרשת — אמרו הפועלים — צריכה להגיע מחיפה...

גם השערים, כמובן, לא הותקנו.

כל הילדים חזרו בשלום. רק אחד לא, מכיתה ג' — אביו ניסה להתאבד, והוא עכשיו בבית־חולים. האם מוטרדת, ולילד אין דואג.

את מפקד־הבוקר לא יכולנו לקיים — מערכת החשמל שוב התקלקלה. וכן התקלקלה מערכת־האיתות של השעון האוטומטי. יש להזמין את המומחה מתל־אביב. התחיל רישום התלמידים לכיתות א'.

כ"ו בניסן

המזכירה מבקשת לשחררה מעבודתה — בעלה חולה אנוש. לא קל יהיה למצוא לה תחליף — ודווקא עכשיו, עם הרישום ולקראת סיום שנת־הלימודים.

כ"ט בניסן

מלוח מב' שוב התמרד על מורתו. היא ממדרת בבכ"י: "אני באה לבית-הספר שלוחה. מלאת מרץ ותכניות ורעיונות; חצי שעה מלוח בפיתה — ואני רועדת כולי, אני יוצאת מדעתי".

הפסיכולוגית הסכימה לקבל את מלוח מחוץ לתור. היא מדווחת לי: "מלוח נפל לפני כמה שנים וקיבל זעזוע-מוח — משהו כנראה שרד בנפשו". התקנה? — בתי-ספר מיוחד. אך אי בתי-ספר מיוחדים לכל הנצרכים? דומה עלי שאיני מגזים אם אומר: בתי-ספר יסודיים רבים שורצים ילדים לרוב שמקומם בבתי-ספר מיוחדים. הללו שוחקים ממש את מורינו ומורותינו ומכלים את כוחותיהם.

ל בניסן

המורה מתלונן לפני: הילדים אינם מביאים את ספרי-הלימוד שלהם. 12 מתוך 30 לא הביאו היום את ספר ההיסטוריה.

אין הילדים אחבים את ספרי-הלימוד. לשונם אינה לשונם שלהם. אין היא תופסת אותם.

במבחן כותב המעולה שבתלמידי ו': "רבן שמעון בן גמליאל היה אדם חכם ולכן סמוהו [שמוהו] לנשיא הסנהדרין לאחר אביו. הוא קיבל בילדותו בבית אביו חינוך דתי".

אחר. אף הוא מבין התלמידים הטובים (המעטים). כותב: "כאשר גוסדה הסנהדרין היכרו [הכירו] תלמידי חכמים בחוכמתו [של רבי מאיר] ועשותו לאור-דין [לעורר-דין] של הסנהדרין".

האקטואליזציה של מושגים היסטוריים (חינוך דתי, עורר-דין) אפשר שהיא תופעה חיונית. אך רוב התלמידים אינם מגיעים אף אליה. הדברים אף אין בכוחם להידפס על שערי מחשבתם — וענייני הכתיב (סמוהו—שמוהו, היכרו—הכירו, אורר-דין—עורר-דין) מבלבלים אותם לגמרי. מה תימה? הן אנו עצמנו המורים (שלא לדבר על פקידים בכירים במשרדי הממשלה וכיו"ב) איננו מוצאים את ידינו ואת רגלינו בענייני הכתיב העברי.

ספר-הלימוד, אף שיטות הלימוד, כל התפיסה הפדגוגית והשיטות, כל דרכי החשיבה שלנו יונקים מן התרבות האירופית — ורוב תלמידינו (אפילו מתוך חמישים האחוזים של יוצאי עדות אשכנזיות) אינם יונקים עוד מתרבות זו. הרבה מאד ממרצם מבזבזים מורינו על לבבות שמעיקרם אינם מסוגלים לקבל את תורתם.

י"א באייר

עונת-התזתים הגיעה, עונת-הטרדות הגיעה.

הפעם עשו יד אחת תלמידים מכיתות א' עד ה': מטפסים על גג הסניף, כדי לקטוף את התות. קו החשמל (מיתח גבוה) עובר מעל לגג — סכנה חמורה. דברי הסבר? לא יועילו. מכתב חוזר להורי הילדים? לא יועיל. איום ומתן עונש-לדוגמה? לא יועילו. עד שיקרה משהו? גם זה ספק אם יועיל.

כ באייר

הבנות ב' — מה הן? עודן ילדות, או כבר נערות? בחורף הן נראות כ"הנהנה" הנה הן מבוגרות כמעט"; בקיץ, בלבושן הקל — עדיין תינוקות. המורה מתלונן: הבנות צובעות בשעת השיעור את שפתותיהן, וממשיכות בצביעה (ובחיוכים־גירגורים) על אף אזהרות. הזמנתן אלי והודעתי להן: או שתתחייבנה להתנהג שוב כהלכה ותבקשנה את סליחת המורה, או שאודיע על התנהגותכן להוריהן. יצאו בדומיה ולא התחייבו. כעבור שעה הן באות. בוא אחר זה, ומניחות על שולחני מכתבים.

ויו לשונו של אחד מהם:

למנהל היקר! אני מבקשת ממך אלף סליחות על ההפרעות. אני מבטיחה שזה לא יחזור מהיום והלאה נולדתי מחדש ומעשי יהיו רק טובים וטהורים בעולם הזה. אני אכין שיעורים ואשתתף בלימודים. אך בקשה גדולה יש לי אליך אל־נא ממך שתשלח את המכתב אלי הביתה כי אבי יכיני ואז המצב לא ישתפר במצב כזה. בתקווה שהמכתב בא לכתובת הנכונה. [חתימה]

אף שאר המכתבים הם בנוסח זה, בהבדלים קלים בכתיב ובסגנון. אך בכולם הבקשה: לא לשלוח מכתב הביתה. משום שזה עשוי להביא לידי הפאתה של המואשמת. נעניתי לבקשות, כמובן, והמאזן עגום: אין לנצל את שיתוף־הפעולה מצד הבית.

כ"ג באייר

השרת קובל: בשבת נחבל מיכל המים שעל גג הסניף. ברזי־המים שבגינה (בבנין הראשי) נשברו, תאי בית־השימוש נסתמו, והחלונות לבית־השימוש נשברו.

כ"ד באייר

ליקץ מד' יידה אבן בעודד ופצעו קשה ברגלו.

ליקץ גורם לנו קשיים גם בענין האכילה במסעדה: הוא תובע לעצמו את הזכות לברור לו את האוכל — את זה הוא אוכל, ואת זה אינו אוכל. המורה לבישול אינה מסכימה להפוך את המסעדה הלימודית של בית־הספר למסעדה פרטית, שבה יבחר לו כל אחד את מה שהוא אוכל. היא דורשת מכל הסועדים שיאכלו תמיד את כל התפריט האחיד, ותמיד יש צרות עם מספר תלמידים. בכל המקרים עומדים תהורים לצד ילדיהם — אך אינם מוכנים לוותר על האכילה במסעדה. נות להם בכך. הגב' ד. מתאוננת על מחנכתו של בנה, "המביישת את אורי ומדברת אליי בטון גבוה מדי". היא חושבת שאין זה חינוכי. אני שואל אותה: "את אף פעם אינך גוערת בבנך?" והיא משיבה בתמימות: "אני — זה דבר אחר. אני אמא שלו". "ובעלך אף פעם אינו מכה את אורי?" "כן, כמובן — בשביל זה הוא אבא. אבל כשהמורה צועקת על הילד שלי — היא מביישת אותו בפני חבריו, ואני לא ארשה זאת". ואכן, לא הרשתה זאת. באמצעות עורך־דין הגישה תלונה למשרד־החינוך.

אביו של א. מח' (במשך שמונה שנים לא בא, כפי שמוסרים לי מחנכיו השונים, אף פעם אחת לבית־הספר ולא התעניין בבנו) בא ומבקש לא לרשום בתעודת־השליש האחרונה את הציונים האמיתיים (הגרועים) של בנו, "כדי שלא לקלקל לו את החיים". הוא רוצה לסדרו בקיבוץ מסוים, והוא חושש שלא יקבלוהו אם יראו את הציונים.

אני שואל אותו: "ידוע לך כי ממילא לא יקבלוהו בלי בחינת־כניסה?" הוא עונה: "כן, כמובן, אני יודע". "וברור לך שבנך לא יוכל לעמוד בבחינות, כי הוא לא למד כלום ואינו יודע כלום?" "כן, כמובן, אני יודע", "ובכן, מה יועילו ציונים טובים?" "אתה צודק, אבל ציונים רעים יפריעו". קום דבר עם אדם בעל הגיון־ברזל.

כ"ח באייר

המורה לחקלאות בוכה: החמור של השכן נכנס (זו הפעם השלישית) לגינה והשמיד את כל הצמחיות.

הגשנו תלונה נגד החמור הלבן של השכן.

החמור שליט בגינה, עתה כמקודם.

ב בסיון

צעקות מחרידות, שלא כרגיל, מזעיקות אותי לפרוודור: המורה מב' גוררת את מנחם, והוא משתולל — בועט, נושך, צוח; היסטריקה. אני קורא לילד, אינו שומע. נוטל את הילד מידי המורה ומחזיר אותה לכיתה, מכניס אותו לחדרי ומנסה לשוחח אתו. אינו שומע, מוסיף לצווח ולהשתולל. עלי להחזיקו בכוח על ברכי. כל כמה שאני מדבר אליו, אינני משפיע. בכיו וצריחותיו מהדהדים בכל הבנין, האחות באה, מנסה להרגיעו — אינה מועילה. יש חשש כי יקרה לו משהו רציני. האחות מבהילה את רופאת בית־הספר, היא מנסה להרגיעו, אינה מועילה. שוקלת בדעתה אם לתת לו זריקת־ארגעה — אני מונע זאת ממנה. נועל את הדלת ומחזיק בכוח את הילד, המנסה להתפרץ.

חצי שעה, שעה, שעה וחצי, חלות הפסקות, מחמת אפיסת־כוחות, ואחרי כל הפסקה מתחדשת היללה־הצריחה־ההשתוללות.

ועדיין אינני יודע מה קרה בעצם. הטלפון מצלצל — אינני יכול לדבר, אינני יכול לשמוע. אני מסיר את השפופרת — להפסיק כל קשר. דופקים בדלת — אינני יכול לפתוח, אינני שומע מי הדופק. אינני יכול לענות. עד שאני מצליח. באחת ההפסקות אני מציע לילד כי אשלה לקרוא לאמו שתקחהו הביתה. הילד נושם נשימה עמוקה ואומר: "לא — אני לא רוצה לאמא". אני אומר לו: "אבל אין אני יכול להתחזק אותך כאן לעולם, ואתה אינך מפסיק". והוא בשלו: "אינני רוצה לאמא". "אז תפסיק לבכות ותאמר לי מה קרה". הילד עושה מאמץ עליון שלא לפרוץ בבכי שוב ואומר בקול מעורר־רחמים: "אני לא רוצה לאמא — אני רוצה למורה". אמרתי: "אבל המורה לא תרצה לקבל אותך אם אתה מוסיף לבכות

ולתשחולל". הילד, נאבק עם עצמו: "אני רוצה למורה". "טוב", אני אומר, "בוא אתי, רחץ את פניך, ואני אביא אותך אל הכיתה, ואתה תבקש סליחה מן המורה, ואני אבקש מן המורה ששוב תקבל אותך".

המורה מספרת לי: "ילד זה הוא טוב מאד, חרוץ, לומד, ממושמע — רק פעם בחודש הוא מקבל התקפה היסטורית — ואז קשה להרגיעו, ואף פעם אינני יודעת את הסיבה. אך מעולם עדיין לא היתה לו התקפה נוראה כזאת. פשוט לא יכולתי עוד לשאת — יש לי למעלה מארבעים ילד וילדה, והשתוללות כזאת, אתה מבין — לא יכולתי עוד".

אני שואל את האחות, היא מעיינת בכרטיס ומפטירה: "הבית, אתה מבין". אני מבין.

יעקב מד' — מבהילים אותי מן הסניף — משתולל בחצר, מזה מיס לכל עבר, משליך אבנים; כבר פצע אחד, המורות אינן יכולות להתגבר עליו. יעקב הוא בעל־מום; ומה שהפסיד ברגליו, הרוויח בידיו, כוח לו כלגבר מבוגר. כשהוא משתולל, בורחים מפניו אף העוזים בנערי ח'.

אני רץ אל הסניף — ברגע הגכון גמרתי עם מנחם... יעקב רואה אותי ומפסיק את השתוללותו. הוא אינו היסטרי, הוא אף מחייך אלי. אני מבקש ממנו לבוא אתי אל הדרי, הוא הולך אחרי, והסניף נרגע.

אני שואל את יעקב מה קרה, הוא מחריש. שואל אני אותו במפתיע: "אתה יודע, מתי נפלת ואיך זה קרה לך?" הוא מטיל בי מבט ארוך־ארוך, אחר הוא אומר בלחש: "אני זוכר, אבל אינני זוכר בן כמה הייתי אז, הייתי קטן מאד". "ואתה זוכר איך זה קרה?" "כן, אני נפלתי מן העגלה, ואחר־כך אני לא זוכר".

אחרי שיחה ארוכה־ארוכה הוא מבטיח לי שישאל את אמו בן כמה היה, ואיך בדיוק היה הדבר. ואני מקבל ממנו הבטחה שיהיה תלמיד חרוץ יותר מן הילדים האחרים. הוא מבין שאינו צריך להרביץ לילדים האחרים, אפילו שהוא חזק מהם, ואפילו שהוא מצטער שאיננו יכול להשתתף בכל המשחקים של שאר הילדים, כשהיה גדול יוכל לעשות כל מה שיידרש ממנו, לא־פחות משאר האנשים, ואולי אפילו יותר טוב.

שוק היום אצלנו — שוק הקייטנות. העיריה פותחת בקיץ קייטנות, הרישום מתנהל על־ידי המזכירות בבתי־הספר, והאמהות באות ומתגרות: "מגיע לי יותר בזול". "אני רוצה הנחה גדולה יותר". "תמיד קיבלתי בלי תשלום, מגיע לי גם הפעם" (זה שקר — מעולם לא היה בלי תשלום). והמיקוח — בקולות רמים, בעקשנות באור־רוח.

יש ימים שבכוחם להוציא אדם מכליו גם אם עצביו עשויים פלדה.

ג בסיון

מר ל. (משכונת שמאע — בעצם, מה עושה ילדו אצלנו? שמאע אינה שייכת לאזורנו; אך הוא אצלנו, ועוד רבים משם ומן השכונות הסמוכות, ובעקבותיהם

באים עוד ועוד — והעיריה רושמתם ושולחתם אלינו, ואין אנו יכולים לסרב) מבקש עצה ועזרה: הנה קיבל מכתב מעורך־דין, המודיע לו כי אם לא יכניס תוך שבוע ימים 21 לירות לסוכן־הספרים, שהוא שולחו, יגיש נגדו תביעה משפטית, וכל ההוצאות והתוצאות תחולנה עליו וכו'.

מתברר שאחד הסוכנים־הנודדים הצליח להעלות ברשתו את בנו דווקא, תפס אותו בדרכו הארוכה מבית־הספר (לאחר שגירשנו את הסוכן מן הרחוב בקרבת בית־הספר), התחם אותו על טופס־התחייבות לתשלום שלש לירות בכל חודש, והילד כלל לא הבין במה מדובר (הוא לומד בכיתה ג'), חשב שבלידה האחת, שהוציא בשידולים מאמו, יקבל את כל אותם הספרים היפים שהסוכן הציע לו, מאז עברו כמה חדשים, והילד (כמובן) פיגר בתשלומיו החדשיים, עתה הגיע האיום.

אני מתקשר אל היועץ המשפטי של משרד־החינוך, לבקש עצה, התשובה: היועץ המשפטי של משרד־החינוך אינו רשאי לעוץ להורים, לא, אף לא למנהלים, בכל־זאת, מה על האב דל־האמצעים לעשות? 21 לירות בשבילו הן סכום עצום, התשובה (הגיונית מאוד!): "אם יש למר ל, כאב־בטן — מה הוא עושה? נועץ ברופא, לא כן? ואם כואב לו מכתב של עורך־דין של סוכן מגוול — יועץ בעורך־דין משלו?" טראח! היועץ כועס, הטלפון סגור.

יועץ בעורך־דין משלו! הצרה היא שגם כאשר כואבת למר ל, הבטן אינו נועץ ברופא.

מלח לא הפריע כבר זמן רב, שוב הוא מתפרע, הוא מסית עתה גם ילדים אחרים, המורה אינה יכולה להשתלט עליו, היא משלחתו החוצה.

אני מוצא אותו בחצר כשהוא מעלה מדורה באינו פינה חבויה, שרב היום — חמרים דליקים למכפיר פוורים בחצר ("בונים לכם בית־ספר לתפארת!"). בזכות מה לא פרצה עדיין שריפה גדולה, לא מובן לי.

הטלפון מצלצל כמטורף: "פאריז קוראת!"

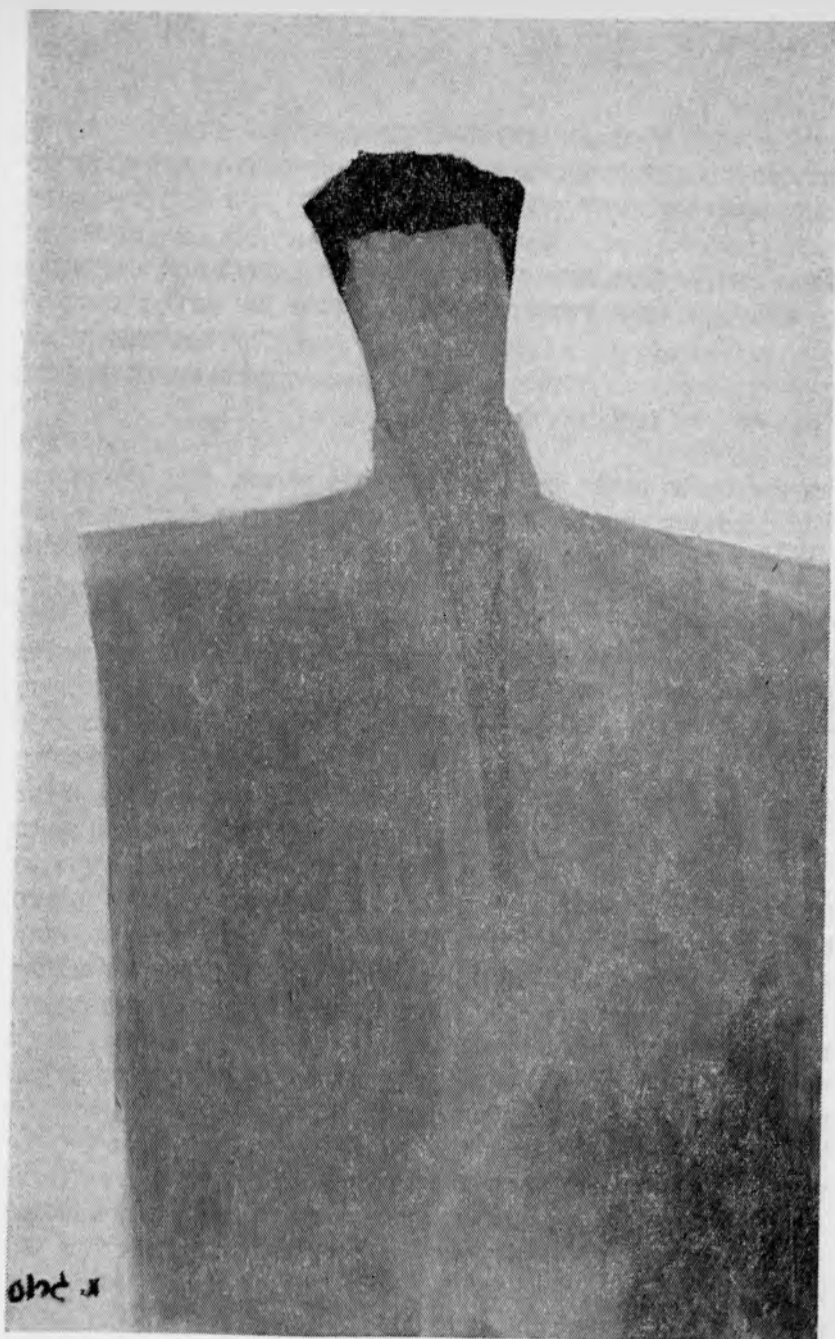
פאריז? מה לנו ולפאריז?

שעה ארוכה חסום הטלפון, ואני מרותק לשולחן־העבודה ולשפופרת, עם כל החוויות המגוחכות, עוצרות־הנשימה, של "פאריז קוראת", עד שסוף־סוף נוצר הקשר, ונשמע בקצה הקו קול של בחורה: "אפשר לדבר עם התלמידה יעל מכיתה ב'?"

והשיחה — הנמשכת, אגב הפרעות, כרבע שעה — היא בין ילדה בת 7 ובין אמה, שחקנית־קולנוע בפאריז, הרוצה להודיע לבתה שקיבלה את מכתבת האחרון והיא שמחה כי יש לה משקפיים, אך שתיזהר שלא לאבד את המשקפיים.

למעלה משעה מועסק הטלפון של בית־ספר שיש בו למעלה מחמש־מאות תלמיד, מהם כמאה פרובלימתיים, חסום בפני כל מקרה של אזעקת רופא או אף משטרה, מועסק מנהל בית־הספר, מועסקת המזכירה, מועסק השרת — כדי ששחקנית־קולנוע בפאריז תוכל לומר לילדתה שהשאירה כאן כי עליה לשמור על משקפיה.

אחרי גמר השיחה, מוסרים לי כי בשעה "שהמנהל היה עסוק" פצע אריה מר את דויד מפיתחת, בשעת עבודה בגינה, וחתך לו חתך עמוק באזנו באמצעות קופסת־

מיכאל גרוס : דמות (שמן)

פת שהטיל בו. מתוך התגוננות. הילדים נבהלו כשראו דם רב זכ מן האוזן. המורה (האחות לא היתה בבית-הספר) שלחה את הפצוע בליווי כמה ילדים גדולים לקופת-חולים. משם נשלח הילד הביתה. האם הספיקה לבוא ולהכות מכות אכזריות את הילד הפצוע.

הפצוע שוכב עתה בבית — עדיין אין יודעים אם הפצע רציני — הורי הפצוע המוכה באים לתבוע את עלבוננו של בנם. הורי הפצוע הגישו תלונה למשטרה ותביעת פיצויים: אלף ל"י. טוב שכפעים-בפעם יש חג.

ס בסיון

אחד השכנים, מר ת., תפס את מלון (שהשתחרר ביזמתו שלו מן הכיתה) ואת חברו יוסף כאשר שברו ענפים מאילנותיו בגינתו; מלון קטף ענבי-בוסר מגפניו. בעל הגינה תפסו בשעת מעשה וגררו אל המנהל. הילד, כמובן, ניסה להתחמק וספג מכות. האיש, קוצף ושואג, גוררו לחדרי וממסיר שפע של קללות ונאצות על בית-הספר ועל הנהלתו. הוא מחזיק בחזקה בזרועו של הילד, הרועד מפחד, וצווח: "זה בית-ספר זה? אני אשבור להם את העצמות, לפושעים האלה — אני עובד כל השנה בזיעת-אפי, מדיד שינה מעיני לשמור על הגינה מן התנים, מן החמור של החוץ, מן הגנבים — והנה באים מזיקים-הבלנים אלה ומשחיתים את הכל — ובית-הספר מחריש!"

טוב שיתפרק — אך הילד, ניכר בו שהוא הלום; פניו חיוורים כסיד, ברכיו רועדות. מכנסיו מרטיבות והולכות, והפחד זועק מעיניו.

אני מבקש מן השכן שירפה מידו של הילד, שינמיך קצת את קולו. תשפוכת חדשה של צעקות ושל נאצות, וקולן מתגלגל בכל הבנין. מורים וילדים נחרים אל חדרי — מחזה זה מן הראוי לראותו מקרוב. שום שידולים אינם מועילים. ואיני רואה קץ להיסטריקה. באין ברירה אני מזעיק את נידת המשטרה. והיא גם באה. הפעם במהירות בלתי-רגילה.

השוטר מצליח להרגיע קצת את האיש. הוא מרפה מטרפו. לאחר שהבטחתי כי לא אעבור בשתיקה על המעשה (אף שאיני יודע עדיין מה אעשה לאותו "פושע" מלון — וכי הוא "ברשותי"?). בנוכחות השוטר מנסה אני להסביר לשכן את המגבלות של בית-הספר, את טיבם של מספר תלמידים, שגם אנו מתלבטים בהם. הוא מתחיל לבפות: נכה הוא, הגינה היא מקור פרנסתו העיקרי ומקור שעשועיו גם יחד, ומאז נטע את אילנותיו, זה שבע שנים, עדיין לא זכה לאכול מפירותיהם אף פעם אחת. ואני זכיתי להיות הגפרור שהדליק אותו. זכות גדולה.

ילד לו, לשכן זה, בבית-ספרנו — בכיתה ד'; והילד — אפס. עדיין אינו יודע קרוא וכתוב, ואינו יודע חשבון. במשך השנה הזאת דאגנו לו (עם שאר ילדים) לקבלת שיעורי-עזר ש"גירדנו מתחת לאדמה". ילד זה, אחד המעטים, לא הפיק שום תועלת מן השיעורים. אני מנצל את ההזדמנות ושואל את האב למה אין הוא עוזר מעט

לילדו, למה אין הוא משגיח עליו ומעודדו שילמד. הוא פורש זרועותיו ומצטדק: "אני, אדון המנהל, אני נכה, ואני בעצמי אינני יודע לקרוא ולכתוב — איך אני יכול לעזור?"

תחזית מזג-האוויר הודיעה: "רמה בארומטרית נעה מקירנאיקה בכיוון מזרח, אוויר חם זורם ממזרים — מעל ליוון יורד גשם, אפיק לחץ נמוך מתקרב מתורכיה — השרב יוחלש, הטמפרטורות תרדנה".

המצב עדין ומפוקפק. החורף נתמשך העמק לתוך האביב — עוד מעט תסתיים שנת-הלימודים: התלמידים "בוערים", דורשים את הטיול השנתי. לא ננצל את הימים הבאים, לא יוכלו בכלל לצאת לטיול. להרשות? לעכב? הנחנו להם לצאת.

י בסיון

התחזית בבוקר: "השרב יבוא לקצו בשעות הבוקר, טמפרטורות-המקסימום: בירושלים 31, בחיפה 28 מעלות".

שעה 11: השרב גבר, המדחום מראה 35. אנו מנסים להשיג את עפולה (מפעלי הסוכר), כדי לתת הוראות למורותינו. אין להשיג את הקשר, בבית-הספר היה הכרח להפסיק את הלימודים בשעה 12. אליאליה-הרוחות! אנא שלח רוח קרירה מאוצר-הרוחות שלך, לבל תארע תקלה לילדינו!

י"א בסיון

כל תלמידינו חזרו בשלום. השרב — בכל הארץ — נשבר, אך בלבי עדיין השרב מעיק.

י"ב בסיון

באנשי מה' — הוא ממונה עליידי המורה לחקלאות לדאוג, בשעות שאין לימודים, לגינה, שהירקות והפרחים יקבלו את מנות המים שלהם — הותקף בשבת האחרונה עליידי משה א., הופל לתוך בית-השימוש (לאחר שהמתקיף שבר את החלון), ובכוח הוחזק על ידי עליידי משה ת. מכיתת ה' במאסרו; השנים שברו אחר-כך את הגג של בית-השימוש, קדחו בו שלושה חורים, וזרקו אבנים על האסיר; עתה הוא פצוע בידו וחבוש, ופגיו מלאים שריטות.

עד כאן הדו"ח של הפצרה. אני שואל אותו: למה אתה מספר זאת היום, ולא סיפרת לי מיד ביוס-א' ? התשובה: אני פחדתי. אני, והיום, אינך פוחד עוד? תשובה: אני כן פוחד, אבל התלסתי בכל זאת לספר.

אני משבחו על עוז-רוחו.

משה ת. מודה על מעשהו. אין לו הסבר מתקבל-על-הדעת מדוע עשה זאת, רק מצהיר שמשה הסיתו לכך, ומשה הוא גם זה שהביא את הצבת שבה שברו את הגג ואת החלון.

משה א. זה — פעם היה תלמיד בית־ספרנו. היה מפגר בלימודים. נשלח (עם עוד רבים) לבדיקה בתחנה לייעוץ ולהדרכה, ונמצא מתאים לבית־ספר מיוחד. כאחד המעטים הלך לבית־הספר המיוחד; הוריו הסכימו, כי נשתכנעו שהדבר לטובתו. כעבור זמן מועט הסתכסך משה עם מורתו, "הרביץ למורה", ואז סילקוהו. מאז מסובב משה בחצוצות השכונה ומטיל אימתו — הוא ועוד אחדים מרעיו — על הקטנים ממנו. הוא עצמו עכשיו בן שתיים־עשרה.

אני שולח לקרוא לו. הוא מודיעני שאינו רוצה לבוא.

תוך כדי הקירה, נודעים עוד פרטים מעניינים:

מ. ז. (מכיתה א') השתין בשבת אל תוך חדר הכיתה שלו, בעד סדק בדלת. כאשר באו הילדים ביום־א' לבית־הספר, התאוננו כי מסריח. ואז אי־אפשר היה למצוא את הסיבה ואת העושה.

דוד ק. מג' ואיזק ד. ("מן המיסיון") טיפסו בשבת על גג הצריף (לקטוף תותים?), ואחר־כך נכנסו דויד לתוך מיכל המים שעל הגג, "להתרחץ בו".

אני רותח. רק עכשיו מספרים לי דבר כזה — וכל השבוע שותים הילדים מאותם המים!

אני הולך לכיתה ג', לחקור בדבר.

לא הספקתי לסיים את שאלתי הראשונה אל דויד, והמורה מושכת אותי בשרוולי ולוחשת באזני, בלועזית: "הוא אינו משלנו", כלומר, אינו יהודי. אני שואל אותה: "אז מה?" היא מוסיפה ללחוש: "אביו מטיף בכנסיה". שוב אני שואל: "אז מה?" — איני יורד לסוף דעתה של המורה. היא מסבירה לי: הילד מתיסר ברגשי נחיתות והוא מתבייש, על כן מוטב שלא אחקור אותו בפומבי.

ועל־פי חוק הישנות המקרים, נכנס כעבור שעה קלה אחימן מח', כשפיו משוך לפינה השמאלית, כדרכו, בחיוך רחב, והוא מזין את שבעים הקילוגרם שלו קדימה בגמישות המעוררת בי תמיד קנאה.

"אני נציג הכיתה!" הוא מכריז בנימה של גאווה.

"כל הכבוד!" אני משיב לו בהערכה כנה.

"אני יכול לדבר אתך?"

"כמובן — הרי אתה מדבר אתי".

"לא", הוא אומר, "אני רוצה לדבר אתך ביחידות".

"זהרי אין איש אתנו".

"מותר לי לסגור את הדלת?"

"מותר".

הוא נענה דרך־חירות להזמנתי ויושב מולי.

"אני רוצה לדבר אתך בענין יוחנן. אתה יודע — הוא גוי".

"וכי מי שואל לדתו?"

"לא!" הוא מוחה; ניכר: שלוותו מתנדפת והולכת. "אני חושב שפדאי כי תדבר עם

המחנך שלנו ועם המורים — — —"

"על מה?" עדיין אינני רואה צורך לרחם על נציגה של כיתה ח' ולנחש את כוונותיו.

"על זה?" הוא משיב; אין הוא מהסס להחזיר לי את הכדור, עוד בטרם החזיק בו כהלכה.

אני נכנע:

"דבר, אחימן, מה הביא אותך אלי? מה עם יוחנן? מישתו פגע בו? העליב אותו?" "זה לא", הנציג מתעורר, נעשה רציני: "דוחק הילדים מתנהגים יפה, אבל המורים — אני לא יודע אם הם יודעים את זה, ואני חושב שפדאי כי יידעו, שלא יקרה שום דבר".

"למה אתה חושש שעלול לקרות משהו?"

"אתה רואה", החיוך האלכסוני חוזר אליו, "המורים, בכל שאר המקצועות הם בסדר; אבל, בעברית, אתה יודע, כשהם מתחילים לקרוא איזה סיפור מן המקרא, אז הם מתלהבים. למשל, 'ברוך ממאגנצה', או 'שלוש מתנות', או דברים כאלה; או כשהם מדברים על משפט אייכמן או על מלחמת-העולם השניה ועל הרדיפות, הם מתלהבים, אז אני תמיד חושב: אזה, הגה — היהודים, כולם טובים וגיבורים, והגויים כולם רעים ומנוולים — ואני מביט כך, בעוקם, אליו, ויש לי הרושם: הוא נורא לא מרגיש את עצמו בטוב. דיברתי עם כמה חברה; גם הם חושבים כך. מפני זה".

אני מעריך את הנציג החייכן הזה. יש לו חוש-הומור — דומה: על-כל-פנים יותר מאשר למחפרי המקראות, הכריסטומאטיות וספרי-ההיסטוריה שלנו. מניין, בעצם?

האם שונה הוא פרי שכונת-גבול מפריה של שכונה ירושלמית אחרת? בהפסקה נכנסת המורה של דויד. היא באה להרגיעני: "מה אתה מתרגש כל-כך — אז הוא השתין לתוך מיכל-המים — אז מה? גם אנחנו היינו עושים דברים כאלה — — —"

אולי היא צודקת ממני. אפשר שאנו מגזימים בהערכת הדברים.

י"ג בסיון

הקצין קלר והסמל פריד באו, להחזיר לילדי ו' את תיקי המיבחן שלהם (משמרת הבטחון). דיברו בשבח המשמרת. עאמר זכה לפרס. קומתו מתגבהת לעינינו, בשעת אמירת הדברים האלה. בדין, גם הכיתה כולה (והמחנך שלה) מרימים ראש. מה? מאד זקוקים תללו לכמה דברי שבח.

ט"ו בסיון

הראשונים-בשבחות תללו: אני מתחיל לשנוא אותם. רון מספר: "ראיתי אתמול, בשעה אחת-עשרה ראיתי, את שבתאי ואת מאיר, הם עלו על הגג של הסניף, ושיחקו שם, וזרקו אבנים, ושברו חלון". בנות ה' באות במרוצה, באפס-נשימה: "יצחק, מכיתה ח', חטף את הכדור, הוא

מרבץ לנו. אמרנו לו לבוא אל המנהל. אמר: לא רוצה!" (סירוב לבוא אל המנהל נחשב אצלנו גדול החטאים).

ילדי ב' באים ומספרים: "מאיר ומלוו לקחו קיבה מבית השימוש ומרחו את הברזים בשוקת, אָכַס!"

אני שולח את השרת, לסגור את השוקת ולשטוף את הברזים רבע שעה תמימה. לא הספיק השרת לצאת מן החדר, כבה החשמל. ככר באים רצים מכל חלקי הבנין: "אין חשמל!"

מן הסניף באים רצים: "המורה רינה קוראת לך — בית הספר הקטן בוער!" הטלפון מצלצל: קצינת המבחן. היא רוצה לפשר בין הורי הילד שחתך בקופסת פח את אוזן חברו (וחטף מכות מאם הנפצע) ובין הורי הילד הפצוע. אני תמה: שתפשר — וכי מי מפריע לה?

"לא", היא אומרת, "אני מוכנה לפשר — אבל שאתה תעזור!"

בשביל מה נחוצה לי קצינת המבחן?

החשמלאי אינו מוצא את סיבת הקצר. הוא כועס: "כל הרשת הזאת מ——— ת!" יודעים.

ט"ז בסיון

אזעקה מן המטבח: התורנים (כיתה ז') התחמקו מתורנותם. הלכו לבריכה. צריך מיד ממלאי מקום.

מאיר מב' היכה ונשך ילדה, גם מלוו.

מאיר כרוך בזמן האחרון אחרי מלוו ועושה כל מה שהוא לומד ממנו. הוא גראה כאשף מן הג'ונגל, מאיר זה, לאחר ששם על פניו את מסכתו האיימנית ביותר.

לשם גיוון, באים ומביאים גם בשורה מפתיעה: הגיעה הרשת מחיפה! מתחילים לעשות את הגדר! הייד!

כ' בסיון

אנשי הג"א כפו עלינו תרגיל הג"א — בעצם ההכנות לסיום השנה, ביום של שרב, בעיצומו של שוק הקייטנות. כשהמוכירה אינה באה אלא לשעה קלה בלבד (בעלה חולה מאד), החשמל עושה "קונצים", המורים עצבניים, והילדים נחמדים כתמיד — זהו הזמן לעשות תרגיל הג"א. אך "האויב לא יתחשב בכל אלה — — —", כמובן. מילא, יהיה תרגיל הג"א.

התרגיל נסתיים. בית הספר זכה להערכה חיובית: "הילדים נחמדים [הרי כולנו אומרים כך] וממושמצים". [כן: מאד...]

כ"ב בסיון

הש"ב שלי שוב מדווח: "מנחם מב' עם עוד ילד עלו אתמול על הגג. לתפוס יונות [יונים]. מנחם אמר: אין דבר, המנהל מרשה".

זהו אותו מנחם שבבוא וסתו הוא נתקף היסטריה ומשתולל — והוא מבקש אל מורתו, במקום אל אמו. אני מתחיל להתגאות על יחס האמון שיש לו אלי. קיליאן בא. הוא מבקש ממני את "מילוי הבטחת".

"איזו הבטחה?"

"אתה זוכר, בראשית השנה, כשסידרתי לך את המחסן, מצאנו בין הגרוטאות פגיון — אתה זוכר?"

"ומה?"

"וביקשתי ממך את הפגיון. אתה זוכר?"

"ומה?"

"ואמרת: בסוף השנה נדבר על זה."

"אבל אתה אינך מדבר אתי זה שלושה חדשים."

"נכון. כי אני רוגז עליך. בגלל המשפט". (קיליאן עומד להישפט בפני שופט־הנוער בשל קיצוץ הגפנים בחצר הסניף).

"אז: או ברוגז או משא־ומתן — לא שניהם יחד."

"הרי באתי לדבר אתך."

"הפגיון חשוב בעיניך כל־כך עד שאתה מוכן להפר את ה'ברוגז' שלך לשם זה?"

"כן."

"אבל בעיני — לא."

"זה לא חכמה: אני רוצה לקבל את הפגיון. לכן אני מוכן לוותר על הברוגז; אתה רוצה שלא לתת. לכן אתה לא מוכן."

"בדיוק."

"או אני לא מקבל?"

"לא."

איזה עיניים! חדות מאלף פגיונים.

שעה קלה לאחר־מכן באה הגב' קיליאן:

"מסנֶה לה־דירקטאָר! מה זה?!" היא מנפנפת בידה טופס הזמנה לבית־המשפט.

"זו הזמנה לבית־המשפט. גברתי."

"בשביל מה זה?"

"על שהילד שלך קיצץ את הגפנים בחצר בית־הספר, בשבת, בגרון שלו. והוא שיקר לי. ואמר שזה משהו אחר עשה. ואנחנו לא מדברים מאז."

"אבל אני לא יכולה ללכת אתו לבית־המשפט, אני עובדת."

"אני שומע."

"מסנֶה לה־דירקטאָר! אתה לא יכול לעשות שלא ילך לבית־המשפט — אני מבטיחה — — —"

"אל תבטיחי. הילד אינו שומע לך."

"מסנֶה לה־דירקטאָר! אני נשבעת לך — הפעם הוא ישמע לי."

"אינני מאמין."

"הנה אני קוראת לו. אם הוא לא מבטיח מיד, אני הורגת אותו במקום, לעיניך. מסיה לה־דירקטאָר!"

"אל תקראי לו, ואל תהרגי אותו. לכי אתו לבית־המשפט — ואם הוא יתנהג בבית־המשפט כהלכה, ויענה בדרך־ארץ לשופט, ויבטיח לא לעשות עוד דברים כאלה, אולי יסלח לו השופט."

"אתה תדבר אתו. מסיה לה־דירקטאָר — עם כבוד־השופט?"

כבוד־השופט סלח לו. מאדאם עוד הספיקה לקרוא לעברי, בתוך אולם בית־המשפט: "תודה רבה, מסיה לה־דירקטאָר" — עד שהשמש הוציאה.

כ"ג בסיון

שתי מורות כיתות ב' איחרו היום. לא יכולנו לקיים את המפקד: שמונים הביתאים הרעישו עולמות, במקלה: "המ־מורה־לא־ב־אֶה! המ־מורה־לא־ב־אֶה!" בכיתה ב' עדיין לא הספיק בית־הספר לכבול את נפשות הילדים. עדיין הם בני־חורין.

באים ומספרים לי: "מאיר ושבתאי מתלחמים!"

זוהי חדשה. שני משחיתים אלה, לא רק שהם ידיים־בנפש אלא גם קשורים זה בזה בעבותות־כבוד. אין אדם מעריך את חברו יותר משהללו מעריצים זה את זה. זו הפתעה גמורה. אני מזמין אותם אלי.

"מאיר, מה קרה?"

"הוא הוריק עלי!"

"שבתאי?"

"הוא הוריק עלי!"

"אז: מי ירק במי — אמת?"

שניהם כאחד:

"הוא הוריק עלי, אז אני הורקתי עליו!"

"ומה עכשיו?"

אינם מבינים.

"נשאר לכם עוד רוק?"

הם מסתכלים בי, מסתכלים זה בזה, ושוב גותנים בי מבט. לבחון מה כוונתי האמיתית. אחר מתחייכים שניהם, גותנים יד זה לזה, ומסתלקים.

הבנות מבהילות אותי לחצר: "שמעון ומוריס הולכים מכות — אבל על אמת!"

שמעון — מטר־שבעים־וחמישה, כיתה ח'; מוריס — מטר היקף החזה, כיתה ו'.

והמהלומות — מהלומות. מחצית בית־הספר במעגל מסביב, אלה מעודדים את זה ואלה את זה. אני שולח לקרוא את המורה להתעמלות מחדר־המורים. הוא מפריד בין הנצים, שולח להביא את המזרן, נותן להם "דריק" על רגל אחת, ו—קדימה! שייאבקו על־פי הכללים!

בכל־זאת ניצח שמעון. אבל בדי־עמל.

אני שואל אותם: "להיום מספיק?" מוריס מוחה את הזיעה, המעורבת בדם ובדמעות, מחייך ואומר: "כן — אבל הוא קיבל!" שמעון מעביר אף הוא את הזיעה והדם מן הפנים, מחליף את תאורות, ומשיב אף הוא: "כן, אבל אני ניצחתי". שמא כדאי לפתוח כל בוקר בהיאבקות בין כל עשרים האחוזים — במקום לפתוח בקריאת פסוקים מפרשת-השבוע?

כ"ו בסיון

יום אחרון ללימודים. מסיבות-הסיום היו מוצלחות למעלה מן המשוער. כשאתה מעביר לנגד עיניך את הילדים כפי שהכרת אותם בראשית השנה — כיתה לכיתה, ילד לילד — וכפי שהופיעו אמש, עם המזמרים, עם המרקדים, עם המציגים, או כסדרנים וכמגישי הכיבוד — עשוי אתה לשכות לרגע כי הבתים נשארו כמו שהם, הילדים ה"פרובלמטיים" נשארו פרובלמטיים, הבנין נשאר חורבה, הגדר נשארה בלתי-עשויה, וכל הבעיות שנתלבטת בהן משך שנת-לימודים עדיין לא באו על פתרון. בית-הספר ייסגר עכשיו לחדשי הפגרה — ובהתחדש הלימודים שוב תמצא גגות שבורים, חלונות שבורים, רשת-חשמל מתפוררת, לוחות מתקלפים, תאורה לקויה, חדרים קטנים וחשוכים — וחמש-מאות-ועשרים ילדים כאלה, וגם כאלה: בית-ספר, לא הרחק מן הגבול.